

MAMLAKATIMIZDA PUL OQIMLARI TO'G'RISIDAGI HISOBOTLARNI TUZISHGA QO'YILGAN TALABLAR

Rasulov Sherzod Sharof o'g'li

JizPI, Iqtisodiyot va menejment kafedrası o'qituvchisi

Maxkamova Sabina Zoirjon qizi

Jizzax politexnika instituti talabasi

Annotatsiya:

Pul oqimi to'g'risidagi hisobot ma'lumotlari asosida tashkilotning pul oqimlarini tahlil qilish tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Hisobotning axborot ahamiyati kompaniyaning potentsial muammolarini va itisodiy xavflarini aniqlashga imkon beradigan birinchi ko'rsatkichlardan biri bo'lgan pul oqimlari ekanligi bilan bog'liq. Tadqiqot milliy va xorijiy buxgalteriya (moliyaviy) hisobotlarining bir qismi sifatida pul oqimi to'g'risidagi hisobotning axborot ahamiyatini va pozitsiyasini baholashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: pul oqimlari, pul oqimi hisoboti, pul oqimlarini aks ettirish usullari, axborotni oshkor qilish, muqobil ko'rsatkichlar, moliyaviy hisobot.

REQUIREMENTS FOR PREPARING CASH FLOW STATEMENTS IN OUR COUNTRY

Abstract:

Analysis of the organization's cash flows based on the information from the cash flow statement is becoming increasingly relevant. The information value of the report is due to the fact that cash flows are one of the first indicators that allow identifying potential problems and economic risks of the company. The study is aimed at assessing the information value and position of the cash flow statement as part of national and foreign accounting (financial) reports.

Key words: cash flows, cash flow statement, cash flow presentation methods, information disclosure, alternative indicators, financial reporting.

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd August, 2025

Bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tish har bir tarmoq iqtisodiyotini jadal rivojlantirish, investitsiyalardan foydalanish samaradorligini oshirishga bog'liq bo'ladi. Investitsiyalarni bozor iqtisodiyotiga moslashtirish investitsion siyosatni ham tubdan tubdan o'zgartirishni talab qilmoqda. Shu bilan birga investitsion siyosatni amalga oshirish chog'ida bozor munosabatlariga mos dastaklardan foydalanishni, ya'ni investitsion jarayon ishtirokchilarining huquq va majburiyatlarini belgilashni, mamlakatda investorlar uchun to'laqonli raqobatni ta'minlashni, moddiy va intellektual boyliklarni boshqarishda batamom erkin harakat va shunga tenglashtirilgan tadbirlarni amalga oshirishni taqoza etmoqda. Investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlarga tegishli qarorlarni qabul qilishga imkon beradigan zarur va eng muhim ma'lumotlar bu pul oqimlari to'g'risidagi hisobot va kelajakda kutilayotgan pul oqimlarini baholashga imkon beradigan boshqa ma'lumotlar.

Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot investitsiyalarni tahlil qilish uchun zarur bo'lgan eng muhim hujjatdir. Ushbu hisobotga moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotga qaraganda chiqarilgan qarorlar, hukmlar va taxminlar kamroq ta'sir qiladi. Shu bilana birga, kelajakda tashkilotning pul oqimlarini yaratish qobiliyati ularga ko'plab moliyaviy va moliyaviy bo'lmagan omillarning ta'siriga, shu jumladan debitorlik qarzlarini boshqarish siyosatiga, inventarizatsiyani shakllantirishga, etkazib beruvchilar va boshqa kontragentlar bilan o'zaro munosabatlarga bog'liq bo'lib, ular har doim ham hisobotda to'liq aks ettirilmaydi, bu ham investitsiya qarorlarini qabul qilish jarayonini ta'minlaydigan moliyaviy modellarni prognoz qilish va qurish muammosi bildiradi. Doimiy o'zgaruvchan iqtisodiy voqeliklar tufayli tashkilotning moliyaviy holatini ushbu o'zgarishlarga eng sezgir ko'rsatkichlardan biri sifatida pul oqimlari to'g'risidagi hisobotni tahlil qilish va o'rganishga asta-sekin o'tilmoqda.

Hozirgi davrda investitsion kompaniyalari uchun pul oqimi to'g'risidagi hisobotning foydali ma'lumotlarini ahamiyatini oshirish, baholash va uni takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash maqsadida amalga oshirilgan ko'plab professional tadqiqotlar mavjud. Investitsiyalarning naqadar katta ahamiyatga egaligini Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev quydagi nutqdan anglab olish mumkun: "Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, mamlakat o'z iqtisodiyotining barqaror o'sishiga

erishdi, bu esa faol investitsiya siyosatini olib bormoqda. Shuning uchun investitsiyalar iqtisodiyotning harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, o'zbek tilida, iqtisodiyotning yuragi, agar shunday deb aytsak, hech qanday mubolag'a bo'lmaydi. Investitsiya, yangi texnologiyalar, turli soha va tarmoqlarda ilg'or tajribalar bilan bir qatorda, yuqori malakali mutaxassislar viloyatlarga keladi, tadbirkorlik jadal rivojlanadi" deb atagan. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi farmonida investitsiyalash uchun quyidagi ustuvor yo'nalishlar belgilangan: xalqaro iqtisodiy hamkorlikni yanada rivojlantirish, jumladan, yetakchi xalqaro va xorijiy moliya institutlari bilan aloqalarni kengaytirish, tashqi qarzlarning puxta o'ylangan siyosatini davom ettirish, undan samarali foydalanish.

Bu o'rinda investitsiyaning mohiyati bilan mazmunini bozor iqtisodiyotiga moslashtirib ochib berishga harakat qilingan. Boshqa bir iqtisodchi olimning investitsiyaga tarif berishicha, "tadbirkorlik va boshqa faoliyat turlari ob'ektlariga foyda, yaratiladigan yoki ijtimoiy samara beradigan mulkiy yoki intellektual boyliklarning hamma turlari investitsiyalardir" deb o'zining fikr va mulohazalarini bildirib o'tganlar.

"Investitsiya" atamasi lotin tilidagi "Invest" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "qo'yish", "mablag'ni safarbar etish" ma'nosini bildiradi. Aksariyat hollarda "Investitsiya" tushunchasi iqtisodiy va boshqa faoliyat ob'ektlariga kiritiladigan moddiy va nomoddiy ne'matlar hamda ularga doir huquqlar tarzida tariflanadi. Mamlakat iqtisodiyotida investitsiyalarning ahamiyati to'g'risida fikr yuritadigan bo'lsak, bu o'rinda «Investitsiya» tushunchasining moliyaviy, mulkiy va intellektual qadriyatlarni takror ishlab chiqarishning inikosi bo'lmish dastlabki va asosiy tushuncha bo'lib maydonga chiqishini unutmaslik kerak.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda har bir xo'jalik yurituvchi sub'ektning faoliyati uning faoliyati natijalaridan manfaatdor bo'lgan bozor munosabatlari ishtirokchilari (tashkilotlar va shaxslar) ning keng doirasi e'tiboridir. Mulkdorlar kapitalning rentabelligini oshirish, firma pozitsiyasining barqarorligini ta'minlash maqsadida moliyaviy hisobotlarni tahlil qiladilar. Kreditorlar va investorlar kreditlar va depozitlar bo'yicha risklarni kamaytirish uchun moliyaviy hisobotlarni tahlil qiladilar. Qabul qilingan qarorlarning sifati asosan ularning analitik asoslash sifatiga

bog'liq bo'ladi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxona iqtisodiy tizimning mustaqil elementi sifatida biznes, turli darajadagi byudjetlar, kapital egalari va boshqa sub'ektlar bilan o'zaro hamkorlik qiladi, bu jarayonda ular bilan moliyaviy munosabatlar paydo bo'ladi. Shu munosabat bilan firmaning moliyaviy boshqaruvi, ya'ni tashkilotning taktik va strategik maqsadlariga erishish uchun moliyaviy resurslarni tartibga solish tamoyillari, ko'rinishlari va usullarini ishlab chiqish zarurati paydo bo'ladi. Korxonaning holatini baholashning asosiy vositasi tahlil qilinadigan ob'ektning ichki va tashqi munosabatlarini ob'ektiv baholash imkonini beradigan tahlil bo'lib xizmat qiladi: uning to'lov qobiliyatini, samaradorligi va rentabelligini, rivojlanish istiqbollarini tavsiflash, so'ngra uning natijalari bo'yicha qarorlar qabul qilish. Shuning uchun, pul oqimi tahlili korxona boshqarish uchun dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Bu moliyaviy hisobot foydalanuvchilariga baholash imkonini beradi:

- tashkilotning o'z mablag'lari bilan ta'minlanish darajasi;
- faoliyat yo'nalishlari bo'yicha kelib tushgan va sarflangan pul mablag'lari summasi;
- tashkilotning joriy faoliyatni amalga oshirish va kreditorlar majburiyatlarini belgilangan muddatlarda qaytarish uchun kerakli pul topish qobiliyati;
- olingan pul mablag'laridan foydalanish samaradorligi;
- bankrotlik ehtimoli. Hisobot pul mablag'larini hisobga olish ma'lumotlari asosida tuziladi va hisobot davrining boshida va oxirida qolgan qoldiqlarni hisobga olgan holda pul oqimlari to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

Pul oqimlari to'g'risidagi ma'lumotlar hisobotda joriy, investitsiya va moliyaviy faoliyat bo'yicha taqdim etiladi. Tashkilotlarning moliyaviy hisobot ko'rsatkichlarini shakllantirish tartibi to'g'risidagi uslubiy tavsiyalar hisobot tuzish maqsadida tushuntirildi:

- hozirgi faoliyat asosiy maqsad sifatida foyda olish yoki faoliyati predmeti va maqsadlariga muvofiq, deb tushuniladi, ya'ni sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish, qurilish ishlari, qishloq xo'jaligi, tovarlar sotish, umumiy ovqatlanish xizmatlari ko'rsatish, mol-mulkni ijaraga berish va boshqalar;
- investitsiya faoliyati yer, binolar va boshqa ko'chmas mulk, asbob-uskunalar, nomoddiy aktivlar va boshqa uzoq muddatli aktivlar, shuningdek, ularni sotish sotib

qachon tashkilotning kapital qo'yilmalar bilan bog'liq tashkilot faoliyati tushuniladi; boshqa tashkilotlarga uzoq muddatli moliyaviy investitsiyalarni amalga oshirishda, obligatsiyalarni va boshqa uzoq muddatli qimmatli qog'ozlarni chiqarish;

- moliyaviy faoliyat qisqa muddatli moliyaviy investitsiyalar amalga oshirish bilan bog'liq tashkilot faoliyati, obligatsiyalar va boshqa qisqa muddatli qimmatli qog'ozlar chiqarish, 12 oygacha muddatga ilgari sotib qimmatli qog'ozlar tasarruf tushuniladi.

Pul oqimi to'g'risidagi hisobot kompaniyaning moliyaviy hisobotining bir qismi sifatida hisobga olinadi umumiy maqsadlar va foydalanuvchilarning keng doirasiga qaratilgan bo'lib, unga zarur tushuntirishlar berilishi kerak, shu jumladan hisobot tashkilotida ishlatiladigan pul oqimlarini tasniflash tamoyillari, pul ekvivalentlarini tan olish mezonlari bo'yicha qarorlar va pul oqimlarini tahlil qilish uchun zarur bo'lgan boshqa ma'lumotlar. Haqiqiy pul oqimi to'g'risidagi hisobot ko'rsatkichlari bilan bir qatorda investorlar, tahlilchilar va kompaniyalar o'zlari tashqi foydalanuvchilarga tashkilotning qiymat yaratish qobiliyatini ochib beradigan ma'lumotlarni taqdim etishga imkon beradigan muqobil ko'rsatkichlardan faol foydalanadilar. Shu bilan birga, ularni aniqlashning yagona protsedurasining yo'qligi hisobot beruvchi kompaniyalarga daromad va xarajatlarning ayrim moddalarini hisoblashda kiritish yoki chiqarib tashlash orqali taqdim etilgan natijalarga ta'sir ko'rsatishga imkon beradi. Bunday sharoitda foydalanuvchilar taqdim etilgan natijalarning ishonchliligiga pasaytiradi va eng muhimi, investitsiya jozibadorligini baholash jarayonida zarur bo'lgan ko'rsatkichlarni qiyosiy tahlil qilishda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Gaybullayevna, R. S. ., & Musurmangulov. (2024). THE IMPORTANCE OF TIME MANAGEMENT IN ENSURING EFFICIENCY IN CONSTRUCTION. JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE, 3(1), 28–31.
2. Gaybullayevna, R. S. (2023). THE STATE OF THE DIGITAL ECONOMY TODAY: PROBLEMS AND SOLUTIONS. JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE, 2(12), 38-42.

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd August, 2025

3. Sharifa, R., & Ilyos, T. (2023). PRINCIPLES OF SCIENTIFIC MANAGEMENT IN MANAGEMENT. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 1097-1100.
4. Sharifa, R., & Sayyora, M. (2023). HISTORY OF EMERGENCE OF MANAGEMENT AND ITS PLACE TODAY. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(16), 1093-1096.
5. Расулова, Шарифа Гайбуллаевна. "ВАЖНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕР ПО ПОВЫШЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ." Актуальные научные исследования в современном мире 3-8 (2019): 95-100.
6. Uglu, Rasulov Shavkat Sharof. "Analysis of economic reforms increasing labour resources in the republic of uzbekistan." ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 11.11 (2021): 390-396.
7. Sharof, R. S. "Analysis of The State Employment Policy Aimed at The Employment of Labor Resources in The Republic of Uzbekistan." International Journal of Human Capital and Innovative Management 1.1 (2023): 54-61.
8. Расулов, Шавкат. "Ўзбекистон Республикасида меҳнат ресурсларининг иш билан бандлигининг жорий ҳолати таҳлили." Iqtisodiyot va ta'lim 23.2 (2022): 227-232.